

Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ – Скопје
Економски факултет

**Пропорционални или прогресивни даночни стапки во
Р.Македонија**

Мики Величковиќ 59584
Стојанче Илијоски 60036

Скопје, 2018 година.

Содржина

1. Вовед	3
2. Развој на даноците и даночниот систем низ времето	4
3. Поим за пропорционални даночни стапки	5
4. Предности и негативности на пропорционалниот данок	6
Предности на пропорционалниот данок	6
Негативности во примената на пропорционални стапки	7
5. Поим за прогресивни даночни стапки	7
6. Предности и негативности на прогресивно оданочување	8
Предности на прогресивното оданочување	8
Негативности во примена на прогресивни стапки	9
7. Заклучок	10
8. Користена литература	12

Вовед

Даночен систем и даночна политика се едно од најбитните обележја на суверена држава и се составен дел на вкупната економска политика што ја води државата и понатаму влијае на макроекономските движења и големина на макроекономски показатели во таа земја.

Даночниот систем на РМ претставува комбинација од различни видови даноци кои се погодни за остварување на целите на даночната политика.

Цитирајќи го членот 33 од уставот на РМ кој гласи:

„Секој е должен да плаќа данок и други јавни давачки и да учествува во намирувањето на јавните расходи на начин утврден со закон,,

Најопшто дефинирано, даноците се јавен приход кој произлегува од обврската на сите даночни обврзници кон државата – физички и правни лица, задолжително да издвојуваат дел од својот приход, промет или имот. Даноците се присилни и задолжителни парични давачки кои се наметнати од државата со закон, без директни противуслуги, а кои понатаму се користат за финансирање на јавните расходи, од кои најпрво се финансираат јавните функции и државните потреби, а потоа се користат и за постигнување на определени економски и социјални цели.¹

Теоријата познава два вида даночни стапки : прогресивни и пропорционални . Секој со свои предности и маани. Едните се по правични додека другите,пропорционалните, се полесни за пресметување и се постимулативни.Во рамките на даночниот систем даноците можеме да ги поделиме на директни и индиректни.

Од аспект на економска правичност се погодни директни даноци , а од аспект на економска ефикасност тоа место го заземаат индиректните даноци.

Доаѓаме и до фактот дека економската теорија ги признава даноците како десторзивен елемент на пазарна алокација на ресурсите, бидејќи влијаат врз начинот на однесување на стопанските агенти.

Предностите и негативностите на прогресивно или пропорционално оданочување како и нивна примена во Р.Македонија ќе биде предмет на анализа на овој труд.

Развој на даноците и даночниот систем низ времето

Даночната стапка во Македонија се менувала доста низ периодот од осамостојувањето до денес, почнувајќи од прогресивна па до денешната пропорционална стапка. Во 1994 година е направена првата даночна реформа на даночниот систем, кога за првпат се јавиле даноците како: Данок на персонален доход, данок на добивка на корпорации и данокот на имот, а исто така започнала со работа и управата за јавни приходи (У Ј П), како орган за спроведување на даночната политика. Заменети се и голем дел на придонеси кои се плаќале во времето на поранешната република Југославија, со даноци, но задржани се и добар дел на придонеси како на пример: придонеси за здравствено, пензиско и инвалидско осигурување. Во минатото, односно од 1994 до 2006 година во Република Македонија се применувала прогресивна стапка на оданочување на доходот, а тоа временски распоредено изгледало вака:

- од 1994 до 2000 година, доходот во висина од 2 просечни месечни плати се оданочувал со стапка од 23%, од 2 до 5 просечни месечни плати со 27% и со над 5 просечни месечни плати со стапка од 35%.
- од 2001 до 2006 година, доходот во висина од 360 000 денари годишно се оданочувал со стапка од 15%, од 360 000 до 720 000 денари по стапка од 18% и над 720 000 денари годишен доход се оданочувал со стапка од 24%. Во овој период даночно ослободување изнесувало 30 000 денари.
- од 2007 до денес се применува пропорционална стапка на оданочување од 10%, за сите нивоа на остварен доход. Оваа даночна реформа од 2007 година исто така може да се подели на 3 временски фази: 1) од 2007 пропорционалната стапка изнесувала 12%, со даночно ослободување од 30 000 денари 2) во 2008 година стапката се намалила на 10%, која е останата до денес (во основа се направило скалесто воведување на пропорционален данок) 3) во 2009 година се направила и интегрирана наплата на даноци со придонеси, со што даночно ослободување се сменило на 84 000 денари.

Исто така не споменавме, данокот на корпорации се менувал со текот на времето па така во период од 1994-1996 година се применувал со стапка од 30%, од 1997-2006 со 15%, 2007 со 12% и во 2008 се намалила на 10% која се применува и денес.

Како во повеќето земји, така и во Македонија приходите од даноците изнесуваат најголема ставка во јавните приходи, кое што може јасно да го заклучиме и од следниот графикон:

Структурата на приходите во државниот буџет на Р.Македонија за 2016г

Извор: Министерство за финансии

1.Поим за пропорционални даночни стапки

Пропорционална стапка(или популарно наречена рамен данок), е онаа стапка која е непроменлива без оглед на тоа што даночната основа се менува, односно се зголемува или намалува. Се дефинираат како данок каде маргиналната даночна стапка се изедначува со законската и просечната даночна стапка а се пресметува така што од основата се одзема одреден износ на даночно ослободување.Ослободувањето пак претставува одреден износ на средства кои се на нивото на егзистенцијален минимум, и тоа не подлежи на оданочување.Рамниот данок може да се пресмета според следната формула:

Даночна основа:

Расположлив доход – Ослободувања = Даночна основа

Пресметка на даночната обврска:

Даночна основа * даночна стапка (во РМ изнесува 10%) = износ на платен данок

Пр. Распожлив доход: 100000 ден , Ослободување: 6000 , Дан.стапка 10%

$$100000-6000=94000, 94000 * 10\%(0,1)= 9400$$

Во апсолутен износ даночната обврска за поединците со повисок доход е поголема , додека во релативен износ останува непромент.

Егзистенцијалниот минимум се средства кои се потребни на поединецот за намиравање на основните човекови потреби и обично е дефинирано од страна на општеството. Износот варира од земја до земја , но начинот на пресметување е ист. Во РМ егзистенцијалниот минимум обично се обезбедува на повеќедетни семејства.

1.1 Предности и негативности на пропорционалниот данок

1.1.1 Предности на пропорционалниот данок

Откако го дадовме објаснувањето што претставува рамниот данок и начинот на неговата пресметка, во литературата, а и привзаници на овој вид данок, како и застапниците во даночни системи каде се применува ваков тим на данок како главни аргуенти ЗА ги наведуваат следните :

- ✓ Се намлува сложеноста на пресметка на даночната обврска , а со самото тоа и даночниот систем, како и трошоците за администрирање на даночите обврски;
- ✓ Со единствена даночна стапка се намалува товарот на даночните обврзници и се намалува евазијата;
- ✓ Даночните обврзници во голема мера ги извршуваат своите обврски и се влијае на зголемување на даночниот морал
- ✓ Имаат поттикнувачки ефекти во инвестиции и штедење
- ✓ Ја намалува нееднаквоста бидејќи се применува една стапка за сите
- ✓ Го поттикнува инвестирањето во хартии од вредност
- ✓ Промовира на учество во работна сила, вклучувајќи ги и поединците кои остваруваат доход во рамките на повисоките категории.
- ✓ Намалување на сивата економија
- ✓ Овозможува поефикасна даночна евиденција кај даночните власти.

1.1.2 Негативности во примената на пропорционални стапки

Критики на примена на овој вид даноци се наведуваат во форма на:

- ✘ Не постојат емпириски податоци за тоа дека примена на ваков вид стапки директно влија врз растот на економија и пораст на вработеноста.
- ✘ Се губи социјалната димензија преку редистрибуција на доход со што се одликуваат прогресивните даноци
- ✘ Им дава предност на побогатите поединци во однос на поединци со низок доход ,т.е промовира нееднаквост имајќи предвид дека не зафаќа поголем дел од релативен доход што допринесува богатите да станат побогати а сиромашните уште посиромашни
- ✘ Доколку не постои егзистенцијален минимум , постои опасност да вкупниот износ наплатени даноци ќе произлезат од компании и население со понизок доход
- ✘ Има еднаков третман на доходите кои ги остваруваат поединци (wage tax) и компании од бизнис секторот (Income tax)

2. Поим за прогресивни даночни стапки

Прогресивни стапки се оние стапки кои се менуваат со промена на даночната основа, односно како што расте даночната основа така расте и даночната стапка, како во апсолутен така и во релативен износ. Најприфатлив извор на примена на ваков вид даноци(стапки) е кај изворите кои во економска смисла се обвнуваат т.е доходите на поединците Како главна цел на овој вид данок е да се намали перцепцијата на луѓето дека побогатите поединци и посиромашните еднакво е финансираат државата во јавните расходи во релативна смисла. Прогресивното оданочување претставува ефикасен метод за редистрибуција на богатството во рамките на економијата и добар начин да се воспостави „социјална“ правда.

Поради тоа не е пожелно да се примени кај даноци на потршувачка каде основата е надоместокот(цената) на стоките и услугите кои се купуваат.

2.1. Предности и негативности на прогресивно оданочување

Постојат голем број на студии кои ги обработуваат позитивните и негативните страни на овој вид на даноци како и аргументи за и против негова имплементација

2.1.1 Предности на прогресивното оданочување

Постојат голем број на аргументи кои се ЗА прогресивното оданочување, но ние во овој труд ќе ги издвоиме следите:

- ✓ Одржување на поголема економска стабилност, т.е овој вид даноци ја има тенденцијата автоматски да ја стабилизира економијата без учество на правни, административни или дискрециони активности затоа и ваков вид даноци се нарекуваат „автоматски стабилизатори“. При дејство на бизнис циклус експанзија, доходите на поединците се зголемуваат и склизнуваат во повисока транша, со што државата автоматски прибира повеќе средства и со самото тоа ја „лади“ економијата.
- ✓ Во државната каса благодарение на прогресивното оданочување се прибираат поголеми приходи. Пр. со поголемо релативно зафаќање на доходот 10 богати луѓе во државната каса се прибираат повеќе средства од плаќање на данок од 1000 поединци на посиромашно население (Сарте.П, 1997)
- ✓ Поголемиот товар на одночувањето го снесат побогатите луѓе во општеството
- ✓ Овозможува поголемо прибирање на јавни приходи кои доаѓаат во форма на даноци и се погодно решение за држави со буџетски дефицити.
- ✓ Овој вид е поефикасно средство на обезбедување и редистрибуција на доход во економијата, односно оданочувањето е соодветно на нивотот на доход кој се заработува. Кој заработува повеќе плаќа поголем данок и така се намалува јазот помеѓу побогатите и посиромашните.

2.1.2 Негативности во примена на прогресивни стапки

Како и секој систем направен од старна на луѓето, колку и да има позитивни намери, сепак се одликува и со некој свои негативности. Негативностите во голема мера се одразуваат на висината на даночната стапка/процентот во траншите но има и некој негативности кои се надвор од чистото математичко пресметување.

- ✘ Најсилен аргумент против е неговиот дестимулативен ефект. Примена на прогресивни стапки значи поголемо зафаќање на доходот а со тоа намалување на работниот напор, штедење и инвестиции.
- ✘ Негативно влијае врз однесувањето на даночните обврзници и прифатливоста на даночната обврска, односно се зголемува отпорот кон плаќање на данокот, да имаат намален даночен морал, и да прибегнуваат кон даночна евазија
- ✘ Предзвикува потешкотии на даночните власти при пресметување и примена на ваквиот данок, што за возврат значи зголемени трошоци на администрирање, обука на административците и посложна даночна евиденција на обврзниците
- ✘ Аргумент од чисто математичка природа е тој што доколку даночната стапка не е правилно одредена, даночната прогресија е во улага на конфискација и експропријација на доходот и имотот на населението
- ✘ Komplцирано е да се одреди даночната обврска кај поединците кои имаат остварено доход од привремен ангажман и имаат нередовни приходи во текот на една фискална година
- ✘ Според некои аналитичари, прогресивниот систем на оданочување остава простор за зголемена корупција на јавните службеници,
- ✘ Негативно влијае врз економската ефикасност во стопанството

Заклучок

Како заклучок на крајот на нашиот стручен труд ,а и апропо на различните мислења во македонската јавност за даночната реформа би кажале оти нашето мислење е дека пропорционалната даночна стапка е подобро решение во моментот за Македонија и тоа би го образложило од неколку аспекти. Најпрво Македонија е сеуште не толку економски развиена земја која сеуште се бори со висока стапка на невработеност, а исто така и животниот стандард е доста низок во споредба со европските земји. Заради тоа наместо прогресивна стапка на данок, подобра солуција во моментот е да се осврнеме кон сивата економија и оние работници кои работат, а не се пријавени од своите работодавци и не плаќаат данок, потоа решавање на проблемот со оние работници кои не одат на работа, а се на платен список кај фирмите со цел зголемување на даночните приходи во државата.

Исто така што не напоменаваме во недостатоците на прогресивниот данок,а може да се случи при негово воведување е т.н. „brain drain” или популарно речено „одлив на мозоци” бидејќи знаеме дека во Македонија и без данокот се соочуваме со овај горлив проблем,па така воведувањето на прогресивниот данок само би ја засилило оваа појава затоа што само определена група на работници како што се работниците од ИТ секторот, медицината, инжинери земаат плата поголема од 1000 евра, границата со која се шпекулира дека би можело да биде прагот за воведување на 18% маргинална стапка, за која исто така треба да се направи детална анализа, бидејќи претходно наведените работници сочинуваат 2% од работната сила која заработува толкава плата.

Пред било каква даночна реформа да се спроведе, државата треба да ја подигне транспарентноста и одговорноста на своите институции и агенции за да знае и обичниот граѓанин каде би отишле тие дополнителни приходи од прогресивниот данок, дали пак за некој непродуктивни расходи, дали за проекти како Скопје 2014 со мал или никаков мултипликатор или за вистински капитални проекти кои би го зголемиле растот на економијата.

Од друга страна знаеме дека овај данок беше поволен и за компаниите кои доаѓаа во технолошко индустриски развојни зони или популарно кажани ТИРЗови кои во голем дел допринесоа за намалување на невработеноста од 38 % во 2007 на 22% во 2017 година.

На крајот, на претходно наведено, заклучуваме дека Македонија пред се треба да се осврне кон вистинските проблеми кои ја засегаат економијата како што се стабилен и

одржлив економски раст, намалување на невработеноста, подобар животен стандард, а дури потоа да се развива некоја дебата за прогресивни даноци. Се дотогаш во врска со даноците треба да остане пропорционалната стапка ,односно рамниот данок.

Користена литература

1. <http://www.ujp.gov.mk/mk/vodic/category/856>;
2. д-р Живко Атанасовски, 2004. Јавни финансии, Скопје Економски факултет;
3. Устав на Република Македонија, пречистен текст;
4. <https://www.finance.gov.mk/>
5. Hall R. and Rabushka A. (2007), *The Flat Tax*, 2nd up. ed. (Stanford, Calif.: Hoover Institution Press. 62, 142, 152;
6. Sarte,P. 1997, Progressive taxation in dynamic competitive equilibrium, *Journal of Public Economics* 66, 160;
7. Price Waterhouse (1996), *Individual Taxes*, 1996.